

**Az Európai Unió hatása a magyar szerződési jogra
(különös tekintettel a fogyasztói szerződés tisztességtelen feltételei
szabályainak meghatározására a magyar magánjogi kódexekben)**

(Tézisek)

Gyuris Árpád

Témavezető: Fábián Ferenc Ph.D., egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi Kar

2018.

A kitűzött kutatási feladat

A disszertáció azt a feladatot tűzte ki célul, hogy megvizsgálja az EU jogalkotási megoldásait és mechanizmusait a tagállamok szerződési jogára vonatkozóan, valamint azt, hogy ezek milyen hatást fejtenek ki a törvénykönyvekben. A vizsgált jogalkotási megoldások között központi szerepet kaptak a 93/13/EGK¹ és a 2011/83/EU² irányelvek, valamint egyes uniós modellszabályok, mint például a Draft Common Frame of Reference (DCFR), illetve meg nem valósult jogszabály-tervezetek, mint a Common European Sales Law (CESL). Figyelembe vettem olyan elképzeléseket is, amelyek még tervezés alatt állnak (l. az online adásvétellel kapcsolatos európai jogalkotási terveket).

Elsősorban a 93/13/EGK irányelv egyes normáinak a megvalósulásait vizsgáltam a magyar és külföldi jogban (angol, francia, német), különös tekintettel arra, hogy ki a fogyasztó, mi a fogyasztói szerződés, hogyan lehet a tisztességtelen feltételeket meghatározni, és mindezek milyen módon valósultak meg a gyakorlatban. A magyar joggal kapcsolatos vizsgálataim egy különleges időszakban történtek, amikor a magyar polgári jog átalakulását folyamatában figyelhettük meg. Alkalmam nyílt a régi Ptk.³ mellett, az új Ptk.-t⁴, a Szakértői Javaslatot⁵, és a hatályba nem lépett Ptk.-t,⁶ illetve az ezekre adott reakciókat is figyelembe venni. A magyar megoldásokat szisztematikusan összevettem a hatályos angol, német, francia jog megoldásaival. Tekintettel arra, hogy a disszertáció fókuszában, a címnek megfelelően, a szerződés áll, különös figyelmet szenteltem a hatályos szerződésfogalom vizsgálatának.

¹ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. (Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts.)

² Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről EGT-vonatkozású szöveg DIRECTIVE 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council

³ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁵ Szakértői Javaslat az új Ptk. Tervezetéhez 2008

⁶ 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről

A kutatás módszertana

A fenti kutatási célok elérése érdekében elsőként a hivatkozott irányelvek több (angol, német, francia, magyar) nyelvre való hivatalos fordítását tanulmányoztam át. Megvizsgáltam ezen kívül több nemzetközi (modell)jogszabályt (például Bécsi Vételi Egyezmény, UNIDROIT Alapelvek⁷, DCFR) az angol, és amennyiben elérhető volt, magyar nyelvű változataikban. A fenti irányelvek, modelljogszabályok és egyezmények hatását az angol, német, francia jogrendszerben a hatályos törvények, kommentárok áttekintésével, valamint a releváns nemzetközi jogtudományi írások (tankönyvek, kézikönyvek, monográfiák, lektorált folyóiratokban megjelent publikációk, valamint kéziratok, konferencia kiadványok) és bírósági ítéletek feldolgozása révén kívántam feltérképezni. (A fenti forrásokhoz való hozzájutást külföldi tanulmányutak, külföldi jogi szakképzések, valamint Európai Unió kutatási projekteiben történő részvétel is segítették.) A disszertációban a magyar jog mellett, amelyet a négy törvénykönyv (rég Ptk., Szakértői Javaslat, hatályba nem lépett Ptk. és az új Ptk.), valamint a kapcsolódó törvények képviselnek, az egyes nemzeti megoldások kapcsán az irányadó törvényeket vizsgáltam meg, illetve tekintetbe vettem a bírósági gyakorlatot is. Az angol jog kapcsán a releváns jogeseteket, jogszabályokat, különösen az 1977-es Unfair Contract Terms Act-et és a 2015-ös Consumer Rights Act-et vizsgáltam meg. A francia jogból a Code civil-t, valamint a Code de la consommation-t, a német jog esetén pedig a BGB-t (Bürgerliches Gesetzbuch), tekintettem át, a vonatkozó jogesetekkel együtt.

A magyar szerződési jogról tett megállapításaim a szakirodalmi forrásokon túl az irányadó bírósági ítéletekre, fogyasztóvédelemmel foglalkozó műsorok és online kiadványok tapasztalataira is támaszkodtak. A véleményformálást nagyban segítette két olyan kurzuson való részvételem, amely az új Ptk. szabályainak az elemzésével foglalkozott.

Az egyes fejezetek rövid áttekintése

A dolgozat első fejezete az európai és a magyar magánjog történeti fejlődéséről kíván rövid áttekintést nyújtani, abból a megállapításból kiindulva, hogy az európai jogfejlődésben az egységesedés és a differenciálódás ellentétes folyamatainak váltakozása volt megfigyelhető az elmúlt évszázadokban⁸. A római jog és a kánonjog az egységet, a 19. század nemzeti magánjogi kódexei pedig az elkülönülést illusztrálják. (Bár az a tény, hogy Code civil vagy a BGB számos

⁷ UNIDROIT Principles of Commercial Contracts 2010

⁸ Kecskés László 2009: A polgári jog fejlődése. Pécs: Dialóg Campus. Második kiadás. p. 17.

országban vált modellé, árnyalja a képet.) Jelenleg az Európai Unió hatására a földrészen egy egységesülési folyamatnak vagyunk tanúi.

A fejezet ugyancsak áttekinti a magyar magánjogi kódex létrejöttéhez vezető lépéseket a 19. századtól kezdve, kitérve a folyamatra gyakorolt nemzetközi hatásokra is. Összefoglaljuk az 1959-ben hatályba lépő első Polgári Törvénykönyv értékelésére vonatkozó legfontosabb megállapításokat, valamint az új Ptk. létrehozásához vezető folyamat főbb állomásait 1998-tól kezdve a 2014-ben hatályba lépő törvénykönyv megszületéséig, különös tekintettel a Szakértői Javaslatra és a 2009-es törvényjavaslatra.

A 2. fejezet a nemzetközi tendenciákkal foglalkozik a magánjogban, ennek során a globalizáció egyes kérdéseit is megvizsgáltam. Aláhúzza annak a ténynek a fontosságát, hogy az állam szerepe az elmúlt évtizedekben fokozatosan leépül és átalakul, amivel párhuzamosan a magánszereplők egyre inkább részt vállalnak a szabályozásban, hiszen a gazdaság és a kereskedelem olyan területek, ahol a jogalanyok jelentős mértékben alakítják a saját jogukat, főleg szerződések útján. Kiemeljük az uniós jogszabályok mellett azon nemzetközi dokumentumok és modelljogszabályok jelentőségét, amelyek számos államban mintát jelentenek, így indirekt módon hozzájárulnak a szerződési jog egységesítéséhez. Ezek közé tartoznak a Bécsi Vételi Egyezmény, az Unidroit Alapelvek, a DCFR, és a Common European Sales Law (2011) nevű, el nem fogadott jogszabálytervezet is. Az EU-nak a jogszabályalkotásra vonatkozóan két lehetősége adott, az irányelv és a rendelet. A fejezet második része egyrészt az EU magánjog szabályozási rendszerével foglalkozik, áttekintve az irányelvi és a rendeleti szabályozás legfontosabb jellemzőit, másrészt pedig az angol, német és francia magánjogi normákkal. A kodifikációtól magát távol tartó angol jogrendszerrel kapcsolatban hangsúlyozza a 2015-ben elfogadott Consumer Rights Act jelentőségét, amely összefoglalta az eddigi európai és angol fogyasztói jog eredményeit – ez is egy közvetlen európai hatásnak tekinthető. A német jogrendszerrel kapcsolatban utalást teszünk a 2002-es BGB-módosítás során bevezetett újításokra. A francia magánjog esetében pedig a több mint 200 éves Code civil-nek a 2000-es években történő átfogó módosítását vizsgáljuk meg.

A 3. fejezet az európai uniós magánjog jellemzőit vizsgálja, kiemelve a több szintű magánjogi szabályozás jelentőségét. Bemutatjuk Hans W. Micklitznek a szabályozói magánjogról való elképzeléseit, amelyek Otto von Gierke tanát elevenítik fel⁹. A szabályozói magánjog lényege az,

⁹ Micklitz, Hans-W. 2014: Codification Mania and the Changing Nation State: A European Perspective. In: Keyes, Mary – Wilson, Therese (szerk.) Codifying contract law: International and consumer law perspectives. London, New York: Routledge, 79-106: 87

hogy ugyan a magánjogon belül a főszabály a diszpozitív szabályozás, de vannak olyan előírások, amelyek kötelező tartalmi elemeket határoznak meg. Ez Micklitz szerint csak első pillantásra jelent ellentmondást, mert azok az uniós szabályok, amelyek kötelező tartalmat határoznak meg a piac védelmére, éppen a szabadságának növelésére jöttek létre. A szabályozói magánjogi norma kétarcú: egy adott jogszabályban egyrészt kötelező szabályok, másrészt olyan normák találhatóak, amelyek diszpozitívak és eltérést engedőek. A kötelező tartalmon túl az adott tagállam dönthet arról, hogy milyen fokban vezeti be a szabályokat. Az uniós szabály lehet egy minta, mert például a tisztességtelen feltételek elleni irányelv a fogyasztó és vállalkozás közötti jogviszonyra vonatkozott, de a kritériumokat kiterjesztették például a vállalkozások egymás közötti ügyleteire és a közigazgatási szerződésekre is.

A fejezet ezen kívül két további témával foglalkozik hangsúlyosan. Az egyik az irányelvi módszer megoldásainak jellegzetességeit érinti. Az irányelvi módszer közül két eltérő megközelítést vizsgálunk meg alaposabban, a minimum, illetve a maximum irányelvi szabályozást. A másik téma bizonyos irányelvek részletesebb vizsgálata. Az irányelvek közül elsősorban a 93/13/EGK tisztességtelen kikötések irányelvére koncentrálok, de emellett a 2011/83/EU irányelv egyes szabályait is elemzem.

A 4. fejezet foglalkozik a szerződés fogalmával, két nézőpontból közelítve meg a kérdést. Az egyik az, hogy a magyar szerződési jogi fogalom mennyiben változott meg az egyes vizsgált törvénykönyvekben. A másik pedig az, hogy a korábbi évszázadokban az egyes országokban kialakult szerződési fogalom mennyiben tekinthető egységesnek az Unión belül, illetve az Unió részéről volt-e arra törekvés, hogy a szerződés-definíciót módosítsa. A fejezet hangsúlyozza, hogy kevés uniós jogszabály, illetve tervezet foglalkozik igazából a szerződés fogalmával és meghatározásával, amiben az is közrejátszik, hogy nem kívánják a jogrendszereket feleslegesen terhelni és egy olyan közös fogalmat kreálni, amelynek a gyakorlatban csak nehezen lehetne alkalmazni. Kiemeljük, hogy a szerződés a modern korban kialakult akaratelmélettel van összefüggésben: a felek szabadon szerződhetnek szabad tartalommal, de az európai jogrendszerek szerződési fogalmi és meghatározásai között vannak különbségek.

Az angol jog sajátos intézményei közül foglalkozunk a *consideration* fogalmával, valamint a 20. századból származó, a *jogviszony létrehozására irányuló szándék* fogalmával (*intention to create legal*

relationship). Az angol jogról Beale azt írja, hogy nincs a szerződésnek jogi definíciója¹⁰, ezért elősorban a gyakorlatból, az egyes esetek kapcsán kellett a szerződés fogalmát meghatározni. Tárgyaljuk a 2015-ben elfogadott Consumer Rights Act-et, amely az angol szerződési jogban az EU hatására történt változásnak tekinthető, és amely a magánjogi viszonyok egy részére – a fogyasztói jogügyletekere – dolgozott ki közös szabályokat. Ugyan ez nem változtatta meg alapjaiban a szerződési jogot, de mindenképpen előrelépést mutatott a korábbi jogfejlődési tendenciákkal szemben (l. esetjog). Fontos ugyanakkor azt is megjegyezni, hogy a szerződés egy *common law* jogintézmény, amelyet praktikusán a bírák és a jogtudósok alakítottak ki, ugyanakkor nem mentesen a külföldi hatásoktól sem. Ez azt is jelenti, hogy bizonyos értelemben ki is vonja magát a törvényi változásoktól, mivel, ha esetlegesen történne is valamilyen módosítás a szerződés fogalmában vagy elemeiben, nem biztos, hogy a joggyakorlat elfogadná.

A francia szerződési jogot érintő változások közül kiemeljük, hogy a Code civil 2016-os változtatása során az 1804-től kezdve jelen lévő, bár igen sok értelmezési kérdést generáló *cause* intézményét eltávolították. Ezt részben az európai közös projektek tapasztalata is indokolta: minden olyan jogintézmény vagy eszköz, amely a jogrendszerek közötti különbségekhez hozzájárul, csökkenti a közös jog elérésének esélyét. Hangsúlyozzuk, hogy a francia jogalkotó nem uniós nyomásra vezette be a változtatást, hanem annak a felismerésnek a nyomán, hogy a *cause* jogintézménye nehézkes, bonyolult és gátja a francia jog vonzóbbá válásának, ezzel részben példát is mutatva más nemzeti jogalkotóknak, hogy a hagyományokon túl az ésszerűséget is figyelembe kell venni a szabályok kidolgozásakor. A *cause* eltörlésében végződő változtatáshoz képest ellentétes folyamatnak tekinthető az *obligation essentielle* nevű szerződésjogi jogintézmény megjelenése: belső fejlődés eredménye, jövőjével kapcsolatban jelenleg sok a nyitott kérdés. A francia jog módosítása során megfogalmazták, hogy fontos modernizálni a Code civil-t, valamint a francia jog vonzerejét is növelni kell.

A német jog a 80-as és a 90-es években igyekezett távol tartani magát az európai irányelvek kódexben történő átvételétől. Viszont a német jog szükséges kiigazítása a 2000 évek elején egyre inkább felmerült, amelynek a 2002-es *Schuldrechtsmodernisierung* lett a befejezése. Azt tapasztaljuk, hogy a német jogalkotó innentől fogva a német magánjogi törvénykönyvbe emeli át az uniós magánjogi jogszabályokat.

Az 5. fejezet a *fogyasztó* meghatározást vizsgálja, amely azért tekinthető kulcsfogalomnak, mert erre épül fel a fogyasztóvédelmi magánjogra vonatkozó uniós irányelvi és rendeleti szabályozás. A

¹⁰ Hugh Beale. 2002: Contract Law Cases, Materials and Text on Contract Law. Hart Publishing. p. 3

fogyasztó fogalma az uniós jogban közel két évtized alatt alakult ki. A fejezet abból indul ki, hogy a tagállamok jogában a fogyasztó jogintézménye egy jogi hatásként és jogi transzplantációként van jelen.

A fejezetben vizsgált kérdések közül az első a fogyasztó definíciójával foglalkozik. Áttekintjük bizonyos európai uniós tagállamok (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország) jogában a fogyasztó fogalma törvényi definícióinak változásait, különös tekintettel arra, hogy a jogi személyek részesülnek-e a fogyasztóknak járó törvényi védelemben. Külön figyelmet szentelünk annak, hogy az uniós tagállamok gyakorlata mely területeken tér el a 93/13/EGK valamint a 2011/83/EU irányelvek fogyasztói meghatározásától. Kitérünk emellett a fogyasztói fogalom lehetséges alkategóriáira, illetve az azzal rokon kategóriákra, amelyeknek a hagyományos, az adásvételi szerződésekben részt vevő fogyasztóhoz képest speciális tulajdonságaik vannak, vagy speciális szolgáltatásokat vesznek igénybe (pénzügyi fogyasztó, cyber-fogyasztó, gyermek-fogyasztó, utazó, beteg, hibrid-fogyasztó). Hangsúlyozzuk, hogy bár a szabályozás kidolgozása során az Unió, de maguk a jogalkalmazók is az átlagos fogyasztót tekintik viszonyítási alapnak, emellett vannak az ún. sérülékeny fogyasztók, akik speciális odafigyelést igényelnek. Utalunk arra az európai tendenciára, amely szerint a magánjogi jogviszonyok elkezdenek fogyasztói jogiasodni.

A francia joggal kapcsolatban kitértünk arra, hogy az uniós fogyasztó-fogalmat meglehetősen későn veszi át, viszont az Hamon-törvény (2014) bizonyos jogi személyeknek (kisvállalkozásoknak) is védelmet ad. Ez a megoldás nem feltétlenül felel meg az uniós jognak, így 2016-ban a 2011/83/EGK irányelv definícióját alkalmazták, és mellette létrehoztak egy új, sajátos kategóriát *non-professionnel* néven (amely a korábbi francia jogban már szerepet játszott). Az angol jog vizsgálata során különös figyelmet szentelünk a 2015-ös Consumer Rights Act-nek, amely összefoglalja a fogyasztókra vonatkozó szabályozást, köztük a fogyasztó definícióját, ami többé-kevésbé megfelel az uniós definíciónak, valamint ennek legfontosabb előzményeit. A német jogban a BGB 13. §-a határozza meg a fogyasztó fogalmát. Az áttekintésből nyilvánvalóvá válik, hogy a vezető uniós jogrendszerek viszonylag későn vezetnek be az uniós fogyasztó fogalmat (összevetve például a magyar 1997-es első átvétellel). Hangsúlyozzuk azt is, hogy a fogyasztói fogalmat (2011/83/EU irányelv alapján) az angol és a francia átvétel többé-kevésbé hűen követi, a német definíció kisebb eltérést mutat.

A fogyasztó-fogalom magyar bevezetésével kapcsolatban hangsúlyozzuk, hogy az 1997 óta megjelent törvények ill. törvényjavaslatok három különböző stratégiát képviselnek. Az első, 1997-es átvétel (Ptk. módosítás) lényegében mindenkinek megadta a fogyasztói védelmet, a 2006-os

módosítás, a Szakértői Javaslathoz és az új Ptk. csak a természetes személyekre, míg a hatályba nem lépett Ptk. a jogi személyek bizonyos körére kívánta kiterjeszteni a fogyasztói védelmet.

Kiemeljük, hogy a fogyasztói fogalom rengeteg kérdést vet fel, a fogalom párja, a vállalkozás definíciója sokkal kevesebb figyelmet kap. A vállalkozó/vállalkozás fogalom modellként nincs rendesen kidolgozva, az egyes országokban változik, és az irányelvekben is különböző az elnevezés (*business, professional, Unternehmer, enterprise, trader*), illetve az egyes definíciók mögötti tartalom. A fogyasztó mellett a vállalkozó azért is fontos kategória, mert hasonlóan a szerződéshez és a fogyasztóhoz, más jogszabályok is használják, és így egy alapvető jogintézményként kell a jogalkotónak is megfogalmaznia.

A 6. fejezet megvizsgálja a fogyasztói jogviszony (fogyasztói szerződés) fogalmának kérdését, amely számos magánjogi irányelvben szerepel (l. pl. a 93/13/EGK irányelvet). A magyar jogalkotó az irányelvek átvétele során a régi Ptk.-ban rögzítette a fogyasztói szerződést és annak meghatározását, hasonlóan a Szakértői Javaslathoz és a hatályba nem lépett Ptk.-hoz, viszont az új Ptk.-ból az elnevezés hiányzik. Úgy gondoljuk, hogy ez nem egy nagy jelentőséggel bíró változás, esetleg a jogalkotó nem is gondolt arra, hogy szükséges lenne a fogalomnak a pontos jelentését megadni. A 2011/83/EU irányelv több helyen is tartalmazza a fogyasztói szerződés kifejezést, de nem ad egyértelmű definíciót rá. A német, angol és francia kódex meghatározza a fogyasztói szerződést. A fogyasztói szerződés fogalma és használata bizonyos értelemben sérülékenyebb, mint a fogyasztó meghatározás, mert meg kell hozzá határozni a fogyasztót illetve a vállalkozót, és a jogügyletet is.

A 7. fejezetben a szabványszerződések kérdését vizsgálom meg, amely kapcsolódik a tisztességtelen kikötések szabályaihoz. Alapvetően nehéz volt felismerni és megfelelő szabályozást adni a szabványszerződések kapcsán kialakuló jogi helyzetekre, többek között azért, mert valamiféle jogszabályi státuszba helyezték, amely pedig a szerződés lényegét kérdőjelezte meg. Megemlítjük, hogy a nemzeti jogalkotók több megoldást is választottak, hogy a két fél közötti különbséget kiegyenlítsék. A szabványszerződéseknek azonban vannak pozitívumai. Olyan esetekben is fel lehet használni őket, amikor kifejezett jogszabályi előírások nem találhatók.

A szabványszerződések a magyar jogban a 70-es évektől kaptak szerepet. A tisztességtelen kikötésekről szóló irányelv átvétele során a jogalkotó igyekezett egy kettős rendszert kialakítani, tekintettel arra, hogy az ászf-t lehet a fogyasztóval (fogyasztói szerződés) és nem fogyasztóval is

kötni. Ezért az irányelvet a szabványfeltételekre vonatkozó szabályokkal hozta összhangba. Alapvetően ezt a modellt követte a Szakértői Javaslat és a hatályba nem lépett Ptk. is. Megjegyezzük, hogy a jogfejlődés a 70-es évek körülre érte el azt az állapotot, hogy a szabványfeltételek ellen a jogalkotó fellépjen, tekintetbe véve a német jogot (AGB törvény 1976, Allgemeine Geschäftsbedingungen), a francia jogot (Loi Scrivener I 1978, illetve II. 1979), illetve az angol jogot (UCTA 1977).

A 8-10. fejezetek a 93/13/EGK irányelv vizsgálatával, és annak átültetésére alkalmazott megoldásokkal foglalkoznak a magyar jogban, illetve az angol német és francia jogokban. Az irányelv témánk szempontjából azért bír különös jelentőséggel, mert ez vezetett a magyar jogban is a fogyasztó (l. 5. fejezet) és a fogyasztói szerződés (l. 6. fejezet) jogintézmények meghonosításához. A 8. fejezet elsőként a tisztességtelenség mint általános kategória rövid történetét eleveníti fel, kitérve a római jogra, a kánonjogra, valamint a modern kódexekben (Code civil, BGB), ill. az angol esetjogban előforduló olyan normákra, amelyek a korlátlan szerződési szabadságból eredő egyenlőtlenségeket próbálják kezelni. Ezután az irányelv megalkotásához vezető konkrét lépéseket tekintjük át. Kiemeljük, hogy ugyan az irányelv nem tudta megvalósítani azon eredeti terveket, amelyek szerint a szerződések minél nagyobb körére terjedjen ki a hatálya, az újabb (hazai és külföldi) jogfejlődési tendenciák arra mutatnak viszont, hogy ezek az elképzelések egyre inkább érvényesülnek, és a tisztességtelenség elleni küzdelem megjelenik nemcsak a fogyasztói szerződésekben, hanem a kereskedelmi szerződések kapcsán is, valamint a Code civilben az általános szerződések esetén is. Ezt a tendenciát megkönnyíti az a tény, hogy a magánjoggal (szerződési jog) kapcsolatban a jog általában kötelező tartalmat nem akar létrehozni, de ha mégis ír elő kötelező tartalmat, akkor meglehetősen kevés normát szerepeltet. Ezzel szemben a tisztességtelen kikötések egy nem alkalmazható tartalomként kerülnek meghatározásra. Egy pont (8.3) az irányelv legfontosabb rendelkezéseit foglalja össze. Ezek után áttekintjük azokat az európai uniós jogi eszközöket, amelyek szintén alkalmazzák a tisztességtelen kikötések szabályait. Érdekes az is, hogy a tisztességtelen szerződési feltételek előörsként szolgáltak más jogi terület szabályozásához¹¹.

A 9. fejezet az irányelv magyarországi átültetésével foglalkozik. Ennek során megvizsgáljuk a négy polgári törvénykönyvet abból a szempontból, hogy hogyan valósították meg az átvételt. Az 1997-es átültetést követően vita alakult ki, hogy a fogyasztó meghatározás kire vonatkozzon, illetve a

¹¹ Rott, Peter: Unfair contract terms 2016 in: Twigg-Flesner, Christian (szerk.): Research Handbook on EU Consumer and Contract Law Cheltenham: Edward Elgar p. 287-314: 307

jogkövetkezményeket illetően semmisséget vagy megtámadhatóságot kelljen-e alkalmazni. A régi Ptk-ban a 2006-os módosítást követően sikerült egy olyan rendszert elfogadni, amely a többi törvénykönyvre is hatással volt. Fontos megjegyezni, hogy az összes törvénykönyv tartalmazza a tisztességtelen kikötés fő szabályait. A régi Ptk. idejében ugyanakkor a 93/13/EGK irányelv egyes tisztességtelen feltételeit egy kormányrendelet tartalmazta. E megoldás indoka valószínűleg az irányelv szövegének terjedelme, valamint az volt, hogy az egyes feltételek felsorolása inkább közigazgatási jellegű megnyilatkozás hatását kelti, ezért nem feltétlenül szerencsés – vélte a jogalkotó - a magánjogi kódexbe foglalni. A Szakértői Javaslat is tartalmazza az irányelv fő szövegét, egy másik jogszabály (kormányrendelet) pedig az egyes feltételeket adta volna meg hozzá. Érdekes változás volt a hatályba nem lépett Ptk., mivel ez a törvénykönyv az irányelv szövegét az egyes feltételekkel vette át, hasonlóan az új Ptk.-hoz.

A 10. fejezet három európai ország megoldását tekinti át a tisztességtelen kikötésekről szóló irányelv átvételére, illetve a megfelelő jogintézmény változására vonatkozóan. Az angol jogrendszerrel kapcsolatban, amelynek a legtöbb figyelmet szenteljük, elsőként bemutatjuk a szerződésnek a *term*, *representation* és *puff* névvel illetett, különböző funkciójú elemeit, amelyek az általános, az üzleti és a fogyasztói szerződésekre egyaránt jellemzőek. Ezután áttekintjük a tisztességtelen feltételekre vonatkozó szabályozást a jogrendszerben. Ennek mérföldköveit alkotják az 1977-es UCTA (Unfair Contract Terms Act), amely (az irányelvtől eltérően) az ésszerűség (*reasonableness*) fogalmára épít, az UTCR 1994 (Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations) és az UTCCR 1999 (Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations), amelyek az irányelv átvételére tett (nem teljesen sikeres) kísérleteknek tekinthetők, valamint a 2015-ös CRA (Consumer Rights Act), az irányelv átvételére irányuló újabb kísérlet, amely egy átfogó kodifikációt jelentett a magánjogban. Hangsúlyoztuk, hogy mivel a CRA hatályba lépésével az UCTA továbbra is érvényben maradt, érdekes munkamegosztás alakult ki közöttük.

A francia joggal kapcsolatban aláhúztuk, hogy már az irányelv előtt is létezett joganyag a tisztességtelen szerződési kikötésekre. A jogalkotó a tisztességtelen kikötések irányelvét a fogyasztóvédelmi törvényben vette át a 90-es években, de a tisztességtelenség jogintézménye a 2000-es évek elején a kereskedelmi kódexben is szerepet kap (vállalkozások egymás közötti szerződésében), illetve a Code civil 2016-os módosítása során az általános magánjogba is beépült. A reform a bíróknak megengedi, hogy szankcionálják azokat a helyzeteket, ahol valakinek a

kiszolgáltatottságával visszaélve olyan szerződés jön létre, ahol a felek között szignifikáns egyenlőtlenség van¹².

Végül áttekintjük, hogy a német jogban az európai irányelv hatására milyen változások mentek végbe. Ezek közül kiemeltük a BGB 2002-es módosítását, amely során az 1976-os AGB és az irányelv szintézise valósult meg a BGB 305—310. §-aiban.

A dolgozat főbb következtetései

1. Az Európai Unió jogalkotása nagy mértékben befolyásolja a tagállamok jogait. Ennek keretében a magánjogi törvénykönyveket is közvetlenül érintik az uniós szabályok. Az EU a közös jog elérése érdekében különleges eszközöket használ, amelyekhez hasonlókat sem a nemzetek belső jogi rendjében, sem a nemzetközi jogban nem találunk, a rendeletet és az irányelvet. Az irányelvek az átvétel folyamán a nemzeti jogrendszerekben egyéni módon nyilvánulnak meg, gyakran amiatt is, mert a szabályozói környezet többszintű. Az EU magánjogi normái sajátosak, a szabályozói magánjog elméletének alapján írhatjuk le őket a legsikeresebben.

2. A szerződés fogalmára európai uniós (hivatalos) jogszabályi definíciót nem találunk. A vizsgált három nemzeti jogrendszerből a francia jogrendszerrel lehet kimutatni az uniós jog egyértelmű hatását a 2016-os változások után. Fontos, hogy nem az uniós kötelező jogi normák hatására változtatták meg a szerződés fogalmát, illetve a szerződés kötelező elemeit, hanem a különböző uniós modellszabályok befolyásának engedve. Az angol szerződés *common law* jogintézmény, ergo külső hatás kevésbé alakítja. (A Brexit után még következetesebben tudja majd tartani az állásait az angol jog). A német és a magyar jog szerződés fogalmát nem érinti az uniós jog.

3. A fogyasztó fogalma központi szerepet tölt az uniós magánjog szabályozása során. Az egyes nemzeti jogokban viszont a definíciók különbözőek. A francia és az angol jog viszonylag későn adott rá törvényi meghatározást, ezek jól követik az uniós fogyasztó meghatározását, a német jog és a magyar viszont némileg eltér a legutolsó, 2011/83/EU irányelv által használt fogyasztó fogalomtól.

¹² Caroline Asfar-Cazenave 2016: Le nouveau droit français des contrats La Revue juridique Thémis de l'Université de Montréal 2016/49-3 p. 717-756 : 737

4. A fogyasztói szerződés meghatározását az angol, német és francia jog használja. A magyar jogban az új kódex, felhagyva a régi Ptk. gyakorlatával viszont nem ad törvényi meghatározást (szemben a Szakértői Javaslattal és a hatályba nem lépett Ptk.-val), hanem fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésről beszél.

5. A tisztességtelen feltételek elleni szabályok rendszere egy olyan elképzelésen alapul, hogy a két egyenlő fél között létrejövő szerződések modelljének követése nem mindig kielégítő. Vannak olyan esetek, amikor a szerződéses egyensúly elbillen, mert bizonyos okok miatt az egyik fél kiszolgáltatottabb helyzetben van, ekkor az államnak segítséget kell nyújtani neki. Az EU kezdetben még sokkal nagyívűbb elképzeléssel bírt a tisztességtelen feltételek szabályozásával kapcsolatban, mert ki akarta terjeszteni az irányelv hatályát a fogyasztói szerződéseken túlra is. Ennél érdekesebb, hogy, mint ahogyan a francia jogból is látszik, a jogalkotó folyamatosan terjeszti ki a tisztességtelen feltételek elleni küzdelmet, a kereskedelmi jogban és az általános magánjogban is. A magyar jogalkotó is nyitott arra, hogy ne csak a szigorúan vett fogyasztói szerződések kapcsán legyen fellépés a tisztességtelen feltételek ellen, hanem a kereskedelmi szerződésekben is. Az angol jog kategorizálja talán a legegyszerűbben a feltételek rendszerét, ahol minden, a két fél között elhangzó jognyilatkozatnak pontos értéke és jogkövetkezménye van. Az irányelvi rendszer átvétele és használata egy jogi transzplantációnak is megfelel.

Gyakorlati hasznosítási lehetőségek

A disszertációban tett megállapításoknak különböző gyakorlati hasznosítási lehetőségei lehetnek. A különböző tagállamokban taglalt jogalkotási megoldásoknak és azok utóéletének, következményeinek tanulmányozása segítheti a magyar jogalkotót a lehetséges törvényhozási stratégiák áttekintésében, és a normaalkotással kapcsolatos tipikus hibák elkerülésében.

Ezen kívül a kereskedők, egyéb gazdasági szereplők, fogyasztók, de a szakmai, tudományos élet számára is hordozhat fontos információt az uniós és az egyes vizsgált tagországokban érvényes szabályozás áttekintése, és az uniós normák megvalósulásának és logikájának feltérképezése.

A szerző publikációinak jegyzéke (dőlten a disszertációhoz közvetlenül kapcsolódó cikkekek)

Gyuris Árpád 2003. Az Európai Unió halászati politikájának történeti fejlődése. Európa Fórum (ISSN 1215-4505) 2003/3-4, 134-139.

Gyuris Árpád. 2004. A racionális birtokméret kialakításának jogi eszközei a Földtörvényben. In: IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok konferencia előadásai 2004. március 25–26., Gyöngyös. CD kiadvány.

Gyuris Árpád 2004. Company Law in the European Union. In: 3rd International Conference for Young Researchers, Szent István University Gödöllő, 28-29 September 2004 (ISBN 963 9483 42 7).

Gyuris Árpád 2005. Európai Uniós normák a PTK kötelmi jogában, különös tekintettel a tisztességtelen szerződési feltételek harmonizációjára. In: Tavaszi Szél 2005 Debrecen (ISBN 963 218 368 1), 144-147.

Gyuris Árpád 2005. Civil Law Codification in the History of Europe. In: 5th International Conference of PhD students, University of Miskolc, 14 - 20 August 2005. (ISBN 963 661 673 6)

Gyuris Árpád 2005. Attempts at an EU Civil Code. In: 5th International Conference of PhD students, University of Miskolc, 14 - 20 August 2005. (ISBN 963 661 673 6)

Gyuris Árpád 2006. Szerződések az agrárjogban. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok konferencia 2006 március 25–26. Gyöngyös CD kiadvány.

Gyuris Árpád 2007. The harmonization of the EU contract law. Gazdálkodás 51 (19. számú különszám, ISSN 0046-5518), 109-115.

Gyuris Árpád 2007. The situation of the contract law of the EU. In: 6th International Conference of PhD Students, University of Miskolc, 12-18 August 2007 (ISBN 978 963 661 78 7, 978 963 661 782 0), 127-132.

Gyuris Árpád 2008. Az európai magánjog politikai kérdései. In: Tavaszi Szél 2008 Konferenciakiadvány (ISBN 978 963 87569 2 3), Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 232-242.

Gyuris Árpád 2012. *The codification process of the new Hungarian Civil Code: some challenges. Obiter Dicta* 2012/6 (British Law Centres)

http://issuu.com/britcen/docs/blc_obiter_dicta_edition_6

Gyuris Árpád 2012. The challenges of the European Union enlargement process with special regard to the countries of the Balkan. In: Challenges and benefits of future EU enlargements. University of Bydgoszcz (Poland).

Gyuris Árpád 2014. Land Law in Hungary: the current situation. *Obiter Dicta* 2014/9 (British Law Centres) http://issuu.com/britcen/docs/obiter_dicta_9th_edition_second_ver.

Gyuris Árpád 2015. *A new player in the field of financial affairs: the financial consumer* In: *New Drivers in the Economy. 8th International Conference for Young Researchers, Szent István University Gödöllő, 15 - 17 June, 2015. University of Gödöllő, Gödöllő, 136-145 (ISBN 978-963-269-477-1).*

Másodközlés:

Studia Mundi- Economica 2015/2 p. 30-38.

<http://studia.mundi.gtk.szie.hu/sites/default/files/files/studiamundi/studiamundivol2no1.pdf>

Gyuris Árpád 2016 *Thoughts on a possible commercial Code in Hungary Fiat Iustitia* 2016/1 p. 99-108.

Gyuris Árpád 2017. *A francia Code civil 2016. évi módosítása – különös tekintettel a szerződés fogalmára* *Közjegyzők Közlönye* 2017/4.

Gyuris Árpád 2018. *A reasonable fogalma az angol magánjogban, különös tekintettel a szerződési jogra* *Jura* 2018/2.

Gyuris Árpád *megj. alatt: Consumer Rights in Hungary* In: *Legal Education and Access to Justice* . Nottingham Trent University, *Konferencia Kiadvány*

A szerző előadásainak jegyzéke (dőlten a disszertációhoz kapcsolódó előadások)

Gyuris Árpád 2004. A racionális birtokméret kialakításának jogi eszközei a Földtörvényben. IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok konferencia. Gyöngyös, 2004 március 25–26.

Gyuris Árpád 2004. Company Law in the European Union. 3rd International Conference for Young Researchers. Szent István Egyetem, Gödöllő. 2004. szeptember 28-29.

Gyuris Árpád 2005. Európai Unió normák a PTK kötelmi jogában, különös tekintettel a tisztességtelen szerződési feltételek harmonizációjára. Tavaszi Szél 2005 konferencia. Debrecen. 2005. május 5-8.

Gyuris Árpád 2005. Civil Law Codification in the History of Europe. 5th International Conference of PhD students, Miskolci Egyetem, 2005. augusztus 14 – 20.

Gyuris Árpád 2005. Attempts at an EU Civil Code. 5th International Conference of PhD students. Miskolci Egyetem, 2005. augusztus 14 – 20.

Gyuris Árpád 2006. The harmonization of the EU contract law. 4th International Conference for Young Researchers, Szent István University, Faculty of Economics and Social Sciences PhD School of Management and business Administration. Gödöllő, 2006. október 2-4.

Gyuris Árpád 2007. The situation of the contract law of the EU. In: 6th International Conference of PhD Students. Miskolci Egyetem, 2007. augusztus 12-18.

Gyuris Árpád 2012. The (legal) challenges of the European Union enlargement process “Express your voice - Challenges and benefits of future EU enlargements” Conference. Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös 2012. december

Gyuris Árpád 2013. A fukushimai atomerőmű-katasztrófa hatásai és az alternatív energiaforrások. „Legjobb gyakorlatokkal a zöld gazdaságért” IV. Innovációs Konferencia. Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös 2013. január 21. (poszter)

Gyuris Árpád 2013. Issues of implementing EU contractual norms in the Hungarian Civil Code. Liverpool International Postgraduate Legal Conference “Future Lawyers Tackling Tomorrow’s Legal Challenges”. Liverpool, 2013. július 4. (poszter)

Gyuris Árpád 2015. A new player in the field of financial affairs: the financial consumer. 8th International Conference for Young Researchers. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2015. június 15 – 17.

Gyuris Árpád 2015. Consumer rights and access to justice. Legal Education and Access to Justice Conference. Nottingham Trent University Centre for Legal Education. 2015. június 19-21. (poszter)